

Definitief
conceptexamenprogramma
Latijnse taal en cultuur
VWO

September 2026

Verantwoording

2026 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteur

SLO

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 9.8055.056

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
Totstandkoming	4
Leeswijzer	4
Meer informatie	5
2. Karakteristiek	6
Kenmerken van het vak Latijnse taal en cultuur	6
Taalbewust	6
Cultuur- en literatuurbewust	6
Intercultureel bewust	7
Latijnse taal en cultuur als schoolvak	8
3. Raamwerk van (sub)domeinen	9
Vakinhoudelijke keuzes in de examenprogramma's	10
4. Eindtermen	12
I. Kerncurriculum	12
Domein A Tekstontsluiting	12
Subdomein A1 Tekstbasis	12
Subdomein A2 tekstinterpretatie	14
Domein B Tekst in context	18
Domein C Tekst vanuit later perspectief	20
Subdomein C1 Receptie	20
Subdomein C2 Actualisatie	22
Domein D Tekst en leerling	24
II. Keuzedomeinen	28
Keuzedomein E Cultuurbeschouwing	28
Keuzedomein F Literatuurbeschouwing	31
Keuzedomein G Receptie	34
Keuzedomein H Taalbeschouwing	37
Keuzedomein I Vertaalkunde	40
Bijlage – Begrippenlijst	43

1. Inleiding

Voor je ligt het definitieve conceptexamenprogramma Latijnse taal en cultuur voor het vwo. Dit programma wordt door het ministerie van OCW vastgelegd in een ministeriële regeling. De invoering is beoogd in schooljaar 2029-2030 in de bovenbouw van het vwo. Dat betekent dat vanaf dat moment leerlingen uit leerjaar 4 onderwijs krijgen in de vernieuwde inhoud.

Totstandkoming

In 2023-2024 heeft de vakvernieuwingscommissie klassieke talen een eerste versie van dit examenprogramma ontwikkeld – tegelijkertijd en in samenhang met het examenprogramma Griekse taal en cultuur.

Op basis van dat conceptexamenprogramma ontwikkelde een syllabuscommissie in schooljaar 2024-2025 onder regie van het College voor Toetsen en Examens (CVTE) een eerste versie van de conceptsyllabus voor de inhoud die aan het centraal examen zijn toegewezen. De syllabuscommissie heeft bij de uitwerking hiervan adviezen gedaan voor aanpassingen in het conceptexamenprogramma. SLO heeft op basis daarvan verbeteringen doorgevoerd. Dit heeft geleid tot een tweede versie in september 2025.

Die versie is in schooljaar 2025-2026 samen met de conceptsyllabus in de onderwijspraktijk beproefd met leerlingen, leraren en schoolleiders. De opgehaalde feedback is gewogen en op basis daarvan is het examenprogramma aangescherpt tot de definitieve versie die voor je ligt. De eerder verschenen versies van de examenprogramma's en het toelichtingsdocument zijn bij SLO op te vragen.

SLO voert in opdracht van het ministerie van OCW regie over de actualisatie van het gehele curriculum.

Leeswijzer

Dit examenprogramma begint met een karakteristiek, waarin de visie op klassieke talen en de positie van het vak Latijnse taal en cultuur in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs staat beschreven. Daarna volgt het raamwerk: een schematische weergave van de inhoud per domein of subdomein en een verdeling van inhoud over school- en centraal examen. Vervolgens komen de eindtermen. Per eindterm is een doelzin, uitwerking ('Het gaat hierbij om') en een illustratie ('Te denken valt aan') opgenomen. De doelzin en uitwerking behoren tot het wettelijke deel; de illustratie is ter inspiratie opgenomen en behoort tot het niet-wettelijke deel. Bij de eindterm staat of het

gaat om een beheersingsdoel (B), een ervaringsdoel (E) of een hybride doel (H); het laatste is een combinatie van beheersing en ervaring. Tot slot vind je in de bijlage een begrippenlijst, om de bedoeling en inhoud van het examenprogramma te begrijpen.

Meer informatie

Meer informatie over de inhoudelijke keuzes en de inrichting van het proces vind je in het toelichtingsdocument definitieve conceptexamenprogramma's Griekse en Latijnse taal en cultuur (Van den Broek, De Ferrante, Van der Keur, Van Oeveren, 2026).

Alle informatie over de totstandkoming, de opzet, werkwijze en inhoud van de examenprogramma's is te vinden op:

<https://www.actualisatie-examenprogrammas.nl/klasseke-talen>.

2. Karakteristiek

Kenmerken van het vak Latijnse taal en cultuur

Onderwijs in het vak Latijnse taal en cultuur draagt bij aan de persoonlijke vorming van leerlingen en rust hen toe om als betrokken en kritisch denkende burgers deel te nemen aan een pluriforme samenleving. Om dit te bereiken staat binnen Latijnse taal en cultuur de bestudering van Latijnse teksten centraal, zowel in de oorspronkelijke taal als in vertaling. In deze teksten komen taal, cultuur en literatuur in samenhang aan de orde. Leerlingen leren verschillende perspectieven te herkennen en vergelijken en te reflecteren op culturele waarden en normen. Zo ondersteunt het vak hun ontwikkeling tot reflectieve, kritische en zelfstandige mensen die zich bewust verhouden tot hun eigen culturele omgeving, en ontwikkelen leerlingen hun intercultureel bewustzijn.

Taalbewust

Het vak Latijnse taal en cultuur draagt bij aan de ontwikkeling van taalbewustzijn door aandacht voor de taal en vormgeving van teksten. Leerlingen leren begrippen op grammaticaal, stilistisch, argumentatief en narratologisch gebied toe te passen en tekststructuur te doorzien. Dit maakt het gesprek over taal als systeem en als communicatiemiddel mogelijk.

Daarnaast verwerven leerlingen inzicht in de manieren waarop met taal en teksten betekenis wordt gecreëerd, gespeeld en geëxperimenteerd. Ze doen ook inzichten op over hoe je taal kunt inzetten om een ander te beïnvloeden. Leerlingen leren informatie uit uiteenlopende bronnen kritisch te analyseren en te interpreteren. Deze analytische en interpretatieve vaardigheden zijn juist in onze gedigitaliseerde wereld van belang om verschillende bronnen op hun bruikbaarheid, betrouwbaarheid en relevantie te kunnen beoordelen.

Cultuur- en literatuurbewust

Door na te denken over inhoud en vorm van Latijnse teksten ontwikkelen leerlingen inzicht in de wijze waarop literatuur betekenis geeft aan de wereld en menselijke ervaringen verbeeldt. In samenhang met andere cultuuruitingen uit de oudheid leren leerlingen teksten ook te begrijpen als producten van een specifieke culturele en literaire context.

Hoewel teksten de kern van het vak vormen, beperkt het onderwijs in Latijnse taal en cultuur zich niet tot het bestuderen van teksten. Kenmerkend voor Latijnse taal en cultuur is het multidisciplinaire karakter van het vak waarbinnen

bijvoorbeeld inzichten uit de archeologie, oude geschiedenis en filosofie een belangrijke rol spelen. Deze inzichten uit verwante disciplines verrijken het begrip van de antieke wereld en ondersteunen een bredere interpretatie van de teksten.

Intercultureel bewust

De inhoud van de teksten nodigt leerlingen uit zich kritisch te verhouden tot de waarden, normen, overtuigingen en perspectieven van de Romeinse cultuur en vervolgens te reflecteren op die van henzelf en van hun eigen culturele context. Zo ondersteunt Griekse taal en cultuur de ontwikkeling van burgerschapscompetenties en de vorming van een persoonlijke identiteit.

Om intercultureel bewustzijn te ontwikkelen richt het examenprogramma zich op drie inhoudelijke pijlers.

I. De tekst binnen het perspectief van de oudheid

Leerlingen bestuderen de teksten zowel intensief als extensief. Ze denken na over de inhoud, vorm en betekenis van deze teksten binnen hun oorspronkelijke cultuurhistorische context. Zo vormen de leerlingen een genuanceerd beeld van het verwoorde gedachtegoed en van de plaats die deze teksten innemen binnen de wereld van de oudheid. Om dit te bereiken maken leerlingen gebruik van hun kennis van taal en tekst, evenals van hun inzicht in de literaire en cultuurhistorische context waarin deze teksten zijn ontstaan.

II. De tekst vanuit een later perspectief

Leerlingen verdiepen en verbreden hun tekstbegrip door ook latere perspectieven bij hun interpretatie te betrekken. Sinds de oudheid hebben kunstenaars, schrijvers en denkers zich immers laten inspireren door Griekse en Romeinse teksten. Ook zijn thema's, discussies en dilemma's uit de oudheid nog steeds actueel. Deze latere bronnen bieden aanvullende invalshoeken voor de interpretatie van Latijnse teksten en maken bovendien de blijvende relevantie van de oudheid duidelijk.

III. Het perspectief van de tekst, de leerling en anderen

Op basis van Latijnse teksten leren leerlingen zich te verplaatsen in anderen, in onbekende situaties en in culturele contexten die verschillen van hun eigen leefwereld. De perspectieven die in teksten worden verwoord, stimuleren daarmee reflectie op de eigen standplaatsgebondenheid en dragen bij aan een beter begrip van zichzelf en anderen.

Latijnse taal en cultuur als schoolvak

De schoolvakken Griekse en Latijnse taal en cultuur zijn identiteitsbepalend en profilerend voor de gymnasiumopleiding. Leerlingen volgen in de onderbouw beide vakken en doen in een van beide vakken examen om een gymnasiumdiploma te verkrijgen. Voor gymnasiumleerlingen vervangt Latijnse taal en cultuur een moderne taal in het gemeenschappelijk deel van de bovenbouw van het vwo. Leerlingen kunnen Latijnse taal en cultuur ook als profielkeuzevak opnemen bij Cultuur en Maatschappij (C&M) en als een keuzevak in het vrije deel bij alle profielen.

De centrale positie van teksten maakt het mogelijk om in zowel de onder- als bovenbouw taalonderwijs te integreren met cultuur uit de oudheid, met kunst en maatschappelijk debat uit later tijd en met de leefwereld van de individuele leerling. In de onderbouw speelt taalverwerving een belangrijke rol en lezen leerlingen (ver)eenvoudig(d)e teksten. In de bovenbouw verdiepen en consolideren leerlingen hun kennis, vaardigheden en houdingen aan de hand van teksten in de brontaal, vertalingen of tweetalige teksten.

Door de aandacht voor taal-, literatuur- en (inter)cultureel bewustzijn biedt Latijnse taal en cultuur tal van afstemmingsmogelijkheden met Nederlands, moderne vreemde talen, kunstvakken en mens- en maatschappijvakken. Ook verbindingen met de bètavakken zijn goed mogelijk.

Geletterdheid, een goede algemene taalbeheersing en beheersing van vaktaal, zijn noodzakelijk voor zowel begripsontwikkeling als voor analyseren, interpreteren en reflecteren. Daarnaast wordt digitale geletterdheid bij Latijnse taal en cultuur ontwikkeld en versterkt door het doelgericht gebruik van digitale informatie, bronnen en hulpmiddelen, en door deze kritisch te evalueren.

De vaardigheden die leerlingen opdoen bereiden voor op een wetenschappelijke denk- en werkwijze, waarin zorgvuldige analyse en kritische reflectie centraal staan. Daarmee levert het vak een waardevolle bijdrage aan de voorbereiding op vervolgstudies en uiteenlopende beroepscontexten.

3. Raamwerk van (sub)domeinen

Hieronder vind je het raamwerk van Latijnse taal en cultuur geordend naar domeinen en subdomeinen. Daarbij is een verdeling gemaakt van inhouden over het schoolexamen (SE) en het centraal examen (CE).

Domeinindeling	Titel (sub)domein	Toewijzing	
		SE	CE
Kerncurriculum			
Domein A	Tekstontsluiting		
Subdomein A1	Tekstbasis	x	x
Subdomein A2	Tekstinterpretatie	x	x
Domein B	Tekst in context	x	x
Domein C	Tekst vanuit later perspectief		
Subdomein C1	Receptie	x	x
Subdomein C2	Actualisatie	x	x
Domein D	Tekst en leerling	x	
Keuzedomeinen			
Domein E	Cultuurbeschouwing	x	
Domein F	Literatuurbeschouwing	x	
Domein G	Receptie	x	
Domein H	Taalbeschouwing	x	
Domein I	Vertaalkunde	x	

Vakinhoudelijke keuzes in de examenprogramma's

		SE	CE
Voorgeschreven pagina's pensum	• Aantal pagina's OCT Latijnse teksten binnen een thema	25	15
	• Aantal pagina's in het Nederlands:	45	25
	◦ Aantal pagina's OCT vertaalde teksten binnen een thema	35-44	20-25
	◦ Aantal pagina's uit bronnen over de oudheid binnen een thema	1-10	0-5
	• Keuze Latijnse teksten binnen een thema	Keuze aan het bevoegd gezag	Keuze aan CvTE
	• Keuze cultuuruitingen uit de oudheid en later tijden binnen een thema	Keuze aan het bevoegd gezag	Keuze aan CvTE
Geziene en/of ongeziene teksten		Keuze aan het bevoegd gezag	Geziene en ongeziene teksten

Opmerkingen bij vakinhoudelijke keuzes voor SE

- In het kerncurriculum komen de teksten in de domeinen aan de orde *aan de hand van thema's*. Thematisch werken is geen vereiste voor de keuzedomeinen.
- Binnen elk thema komen domein A, B en D aan bod.
- Er komen in het SE *minimaal twee thema's* aan bod die verschillen van het CE.
- De selectie van Latijnse teksten bevat teksten van *ten minste twee andere genres* uit de Latijnse literatuur dan het genre van de voor het CE voorgeschreven hoofdauteur van de Latijnse teksten.

- De selectie van Latijnse teksten bevat geen teksten van de hoofdauteur van wie voor het CE Latijnse teksten zijn voorgeschreven, tenzij deze teksten behoren tot een ander genre.
- Een kandidaat leest minimaal 45 pagina's teksten in vertaling en teksten over de oudheid, waarvan minimaal 35 pagina's teksten in vertaling.
- Als het bevoegd gezag daarvoor kiest: de stof die behandeld is in het kerncurriculum mag terugkomen in keuzedomeinen, voor verdieping en/of verbreding.

Opmerkingen bij vakinhoudelijke keuzes voor CE

- De thema's wisselen jaarlijks.
- Een kandidaat leest 25 pagina's teksten in vertaling en teksten over de oudheid, waarvan minstens 20 pagina's teksten in vertaling.
- Als het bevoegd gezag daarvoor kiest: het voorgeschreven pensum voor het centraal eindexamen mag ook getoetst worden in de schoolexamens van klas 6.

4. Eindtermen

I. Kerncurriculum

Domein A Tekstontsluiting

Subdomein A1 Tekstbasis

Eindterm 1

De leerling geeft informatie weer zoals deze expliciet in de tekst staat. (B)

Het gaat hierbij om:

- weergeven van expliciet uitgedrukte informatie op woord-, zins-, alinea- en tekstniveau;
- weergeven van expliciet uitgedrukte tekstverbanden;
- benoemen van expliciet uitgedrukte informatie in vergelijking met een ander tekstgedeelte of met een andere bron.

Te denken valt aan:

- maken van een brontaalgerichte vertaling;
- citeren van een tekstelement;
- herformuleren van expliciete informatie uit de tekst;
- onderstrepen van tekstelementen die temporele volgorde markeren;
- noteren van een inhoudelijke overeenkomst of verschil tussen een tekst en een afbeelding uit later tijd of tussen een tekst en een literaire vertaling.

Eindterm 2

De leerling benoemt metrische verschijnselen, klankfiguren en woord- en zinsfiguren in de tekst en toont deze aan. (B)

Het gaat hierbij om:

- benoemen van metrische verschijnselen, klankfiguren en woord- en zinsfiguren;
- scanderen;
- citeren van klankfiguren en woord- en zinsfiguren.

Te denken valt aan:

- benoemen van een versmaat, zoals een spondee of dactylus;
- noteren welk tekstelement een stilistisch middel vormt op basis van klank, zoals alliteratie;
- noteren welk tekstelement een stilistisch middel vormt op basis van woordvolgorde, zoals een chiasme of parallellisme;
- noteren welk tekstelement een stilistisch middel vormt op basis van herhaling of weglating van woorden, zoals een anafoor of asyndeton;
- aanwijzen van een klankfiguur, zoals alliteratie, of een zinsfiguur, zoals een trikolon.

Subdomein A2 tekstinterpretatie

Eindterm 3

De leerling toont inzicht in de impliciete tekstinhoud. (B)

Het gaat hierbij om:

- verbinden van expliciete informatie in de tekst met talige en contextuele informatie, op woord-, zins- en alinea-niveau;
- weergeven in woord en beeld van impliciete tekstinhoud en tekstverbanden;
- uitleggen van beelden, emoties, ideeën en culturele concepten in de tekst;
- uitleggen van gedachtefiguren en ambiguïteit;
- uitleggen van impliciete tekstinhoud op basis van genrekenmerken.

Te denken valt aan:

- verbinden van culturele en tekstuele informatie om begrippen, handelingen, gedragingen en uitingen in een tekst te kunnen begrijpen;
- maken van een doeltaalgerichte vertaling;
- maken van een parafrase, samenvatting of schets van een situatie die in de tekst wordt beschreven;
- kiezen van een titel of een afbeelding die de tekstinhoud weergeeft;
- uitleggen hoe een woord, zin of alinea begrepen moet worden gezien op basis van het genre.

Eindterm 4**De leerling toont inzicht in het verband tussen vorm en inhoud van de tekst. (B)**

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het gebruik van literaire middelen op woord-, zins-, alinea- en tekstniveau met de inhoud samenhangt;
- uitleggen hoe de compositie op zins-, alinea- en tekstniveau met de inhoud samenhangt;
- uitleggen hoe genrekenmerken met de inhoud samenhangen.

Te denken valt aan:

- uitleggen hoe het metrum de tekstinhoud ondersteunt;
- uitleggen hoe een verteller een personage typeert door te werken met tegenstellingen;
- uitleggen met welke stilistische middelen een spreker verontwaardiging uitdrukt;
- uitleggen hoe het tijdgebruik en verteltempo de spanningsopbouw in een verhaal markeren;
- uitleggen hoe het genre van de tekst historische betrouwbaarheid suggereert.

Eindterm 5**De leerling beargumenteert op basis van vorm en inhoud een interpretatie van de tekst als geheel. (B)**

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen interpretatie met argumenten die gebaseerd zijn op tekstinhoud, literaire middelen, compositie en genre;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie van anderen.

Te denken valt aan:

- onderbouwen van de stelling dat inhoud, compositie en genre van een oorlogsverslag bijdragen aan een rechtvaardiging van het militair handelen;
- kiezen uit aangereikte interpretaties om aan te tonen hoe een redenaar door inhoud, literaire middelen en compositie zijn tegenstander schuldig laat lijken;
- onderbouwen van vertaalkeuzes met betrekking tot vorm en inhoud in een eigen vertaling en verantwoorden hoe die bij een interpretatie van de tekst passen;
- discussiëren met leeftijdgenoten over wat een auteur wil bereiken met humoristische en overdreven beschrijvingen van een personage;
- reageren op een uitspraak van een commentator dat een verteller een morele boodschap uitdraagt door tegenstellingen tussen personages te benadrukken.

Eindterm 6

De leerling toont inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van analoge en digitale bronnen en hulpmiddelen en gebruikt deze kritisch. (B)

Het gaat hierbij om:

- doelgericht gebruiken van analoge en digitale bronnen en hulpmiddelen;
- verwerken van analoge en digitale informatie en daaruit beredeneerde conclusies trekken;
- evalueren van relevantie, betrouwbaarheid en bruikbaarheid, en van analoge en digitale bronnen en hulpmiddelen.

Te denken valt aan:

- formuleren van effectieve prompts om bruikbare, betrouwbare en relevante bronnen te vinden;
- doelgericht kiezen en gebruiken van hulpmiddelen bij het maken van een vertaling of het schrijven van een tekst over de oudheid, zoals analoge en digitale woordenboeken, vertaalapplicaties, zoekmachines of naslagwerken;
- bepalen in hoeverre er sprake is van copyright en plagiaat;
- aanpassen van een door een artificiële intelligentie (AI) gegenereerde vertaling.

Domein B Tekst in context

Eindterm 7

De leerling toont binnen het thema inzicht in de tekst in vergelijking met bronnen uit en over de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het thema in de tekst, in andere bronnen uit de oudheid en in bronnen over de oudheid aan de orde komt;
- vergelijken van uitwerkingen van het thema in de tekst en in andere bronnen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- maken van een schematisch overzicht van perspectieven op het thema, zoals die in een vaasschildering of een tekst uit de oudheid, of in een documentaire of podcast over de oudheid;
- maken van een venndiagram met een toelichting over in hoeverre twee auteurs uit de oudheid verschillen en overeenkomen in hun uitspraken over het thema *rechtvaardigheid*;
- voorbereiden van een debat om verschillen en overeenkomsten tussen verschillende perspectieven uit de oudheid te bespreken;
- verklaren waarom bronnen uit de oudheid vanuit hun culturele, politieke of historische achtergrond vergelijkbare of juist verschillende perspectieven op het thema hebben.

Eindterm 8

De leerling beargumenteert een thematische interpretatie van de tekst op basis van bronnen uit en over de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen thematische interpretatie met argumenten die gebaseerd zijn op andere bronnen uit en over de oudheid;
- beargumenteerd reageren op een thematische interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- maken van een mindmap met argumenten uit een bron uit de oudheid die de eigen thematische interpretatie van de tekst ondersteunt;
- onderbouwen in hoeverre verschillende bronnen vergelijkbare of uiteenlopende idealen van leiderschap presenteren;
- toepassen van een perspectief uit de ene bron op ideeën, gebeurtenissen of gedrag in een andere bron;
- reageren op een stelling over de thematische interpretatie van de tekst door een bron uit of over de oudheid;
- discussiëren met leeftijdgenoten over welke bron uit de oudheid thematisch het best past bij de tekst.

Domein C Tekst vanuit later perspectief

Subdomein C1 Receptie

Eindterm 9

De leerling toont binnen het thema inzicht in de tekst in vergelijking met receptiebronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het thema in de tekst en in receptiebronnen aan de orde komt;
- vergelijken van uitwerkingen van het thema in de tekst en in receptiebronnen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- beschrijven welke perspectieven op het thema *wraak* in de tekst wel en welke niet te herkennen zijn in een gedicht of film;
- aankruisen van stellingen die thematische overeenkomsten beschrijven;
- uitleggen hoe receptiebronnen verschillende perspectieven op het thema bieden met de werkvorm *experts*;
- verklaren waarom het gedrag van een personage anders is in een moderne roman dan in een tekst uit de oudheid;
- verklaren waarom een receptiebron een vergelijkbaar of juist een verschillend perspectief heeft op basis van de culturele, politieke of historische context.

Eindterm 10

De leerling beargumenteert een thematische interpretatie van de tekst op basis van receptiebronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen thematische interpretatie met argumenten die gebaseerd zijn op receptiebronnen;
- beargumenteerd reageren op een thematische interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- verdedigen van een eigen thematische interpretatie van de tekst met argumenten die gebaseerd zijn op een receptiebron, zoals een schilderij, film, roman of cartoon;
- beargumenteren in hoeverre de voorstelling van een personage in de ene bron aansluit bij een bepaald ideaal gepresenteerd in een andere bron;
- schrijven van een reactie vanuit het perspectief van een andere bron;
- argumenten geven voor een interpretatie door een receptiebron met betrekking tot het thema *trouw*;
- weerleggen van een stelling over de thematische interpretatie van de tekst door een receptiebron.

Subdomein C2 Actualisatie

Eindterm 11

De leerling toont binnen het thema inzicht in de tekst in vergelijking met actualisatiebronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe het thema in de tekst en in actualisatiebronnen aan de orde komt;
- vergelijken van uitwerkingen van het thema in de tekst en in actualisatiebronnen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- maken van een schematisch overzicht van verschillende perspectieven op het thema in actualisatiebronnen, zoals een krantenartikel, een documentaire, een meme, een podcast of een afbeelding;
- verwoorden welke perspectieven op het thema wel en welke niet te herkennen zijn in actualisatiebronnen die leerlingen zelf hebben aangedragen;
- beredeneren welke van twee afbeeldingen het meest afwijkt van het perspectief van de tekst op het thema;
- verklaren waarom een actualisatiebron gelet op het beoogde publiek, een vergelijkbaar of juist een verschillend perspectief heeft;
- verklaren waarom een Romeinse geschiedschrijver een ander perspectief biedt op wat een rechtvaardige oorlog is dan in een moderne bron is beschreven.

Eindterm 12

De leerling beargumenteert een thematische interpretatie van de tekst op basis van actualisatiebronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen thematische interpretatie met argumenten ontleend aan actualisatiebronnen;
- beargumenteerd reageren op een thematische interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- onderbouwen welke actualisatiebron het best past bij een eigen thematische interpretatie van de tekst;
- beargumenteren of een personage wel of niet goed omgaat met anderen vanuit het perspectief van een actualisatiebron;
- schrijven van een reactie op een uitspraak uit de tekst vanuit een actualisatiebron;
- schrijven van een reactie op het perspectief dat een actualisatiebron biedt op het omgaan met emoties;
- reageren op een stelling over het perspectief van een actualisatiebron op het thema *leiderschap*.

Domein D Tekst en leerling

Eindterm 13

De leerling toont inzicht in het eigen perspectief op het thema in relatie tot andere perspectieven. (H)

Het gaat hierbij om:

- uitleggen van het eigen perspectief;
- vergelijken van het eigen perspectief met perspectieven uit de oudheid en uit later tijd en van anderen in de klas;
- verklaren van verschillen en overeenkomsten.

Te denken valt aan:

- maken van een mindmap met aandacht voor het eigen perspectief op het thema, dat van de tekst, van de andere bronnen en van medeleerlingen;
- voorbereiden van een debat met fictieve opponenten uit de oudheid: in kaart brengen van verschillen en overeenkomsten tussen de perspectieven in de bronnen en het eigen perspectief;
- schrijven van een brief aan de auteur van de tekst of een personage in de tekst, waarin de leerling zijn of haar eigen zienswijze vergelijkt met die van de auteur of het personage;
- verklaren waarom jij en de hoofdpersoon in een verhaal eenzelfde of een andere handelwijze zouden hebben gekozen;
- koppelen van kaartjes met de verschillende perspectieven op het thema *sterven voor je overtuiging* aan kaartjes met factoren die de verschillen zouden kunnen verklaren.

Eindterm 14**De leerling reflecteert op het eigen perspectief in relatie tot andere perspectieven. (E)**

Het gaat hierbij om:

- onderzoeken van de invloed van andere perspectieven op het eigen perspectief;
- evalueren van het eigen perspectief;
- conclusies trekken over de waarde van andere perspectieven voor het eigen perspectief.

Te denken valt aan:

- verwoorden van de eigen visie op het thema vóór, tijdens en na een lessenserie en uitleggen of andere perspectieven van invloed zijn geweest;
- vergelijken van de invloed van verschillende perspectieven op het eigen perspectief op een schaal van minste naar meeste invloed;
- maken van een poster waarop zichtbaar is hoe verschillende perspectieven het eigen perspectief beïnvloed hebben;
- evalueren van het eigen perspectief na een discussie met klasgenoten;
- houden van een pitch over de waarde van andere perspectieven voor het eigen perspectief.

Eindterm 15**De leerling reflecteert op de waarde van het bestuderen van Latijnse teksten voor de eigen persoon. (E)**

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van de persoonlijke leeservaring en een beargumenteerd waardeoordeel;
- onderzoeken van opgedane kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van taalbewustzijn, cultuurbewustzijn, literair bewustzijn en intercultureel bewustzijn;
- conclusies trekken over de waarde van het bestuderen van Latijnse teksten.

Te denken valt aan:

- schrijven van een blog over gedachten en gevoelens naar aanleiding van het lezen van een gedicht, zoals herkenning, bewondering, interesse of nieuwsgierigheid;
- aankruisen van opgedane kennis, vaardigheden en houdingen op een lijst met stellingen;
- houden van een denkbeeldig interview met jezelf van een jaar geleden over opgedane vaardigheden, inzichten of vragen, zoals doorzettingsvermogen of literair denken;
- creëren van een spel, kunstwerk of filmpje over opgedane kennis, vaardigheden en houdingen;
- houden van een pitch voor een leerling die overweegt Latijn te kiezen over de waarde van het bestuderen van Latijnse teksten.

Eindterm 16**De leerling gebruikt ervaringen, interesses en kwaliteiten bij de eigen loopbaanontwikkeling. (E)**

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de rol van vakspecifieke kennis en vaardigheden in de samenleving;
- oriënteren op sectoren, beroepen en vervolgopleidingen waarin kennis en vaardigheden van de Latijnse taal en cultuur een rol kunnen spelen;
- deelnemen aan activiteiten die bijdragen aan het verkennen van interesses, kwaliteiten en mogelijkheden;
- reflecteren op opgedane ervaringen, indien relevant voor de eigen oriëntatie op studie en beroep.

Te denken valt aan:

- in gesprek gaan met beroepsbeoefenaars zoals leraren, filosofen, antropologen, archeologen, politicologen, vertalers en schrijvers over de vraag welke rol de Latijnse taal en cultuur in hun werk speelt;
- kennisnemen van opleidingen waarin taalbewustzijn, cultuurbewustzijn en literair bewustzijn een rol spelen, zoals assyriologie, Chinees, Engels, Griekse en Latijnse taal en cultuur en Nederlands;
- kennisnemen van opleidingen waarin intercultureel bewustzijn een rol speelt, zoals de zorg, media, vormgeving, ICT, economie, marketing, communicatie, geschiedenis en moderne en oude talen;
- bezoeken van een museum, archeologische site of theatervoorstelling of meedoen aan een workshop over de klassieke oudheid, Taalkunde Olympiade, vertaalwedstrijd of Europees examen;
- schrijven van een fictieve motivatiebrief voor een opleiding met daarin opgedane ervaringen bij het vak Latijn.

II. Keuzedomeinen

Bevoegd gezag kiest twee van de vijf keuzedomeinen (E–I).

Keuzedomein E Cultuurbeschouwing

Eindterm 17

De leerling toont inzicht in een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van cultuurhistorische bronnen;
- vergelijken van cultuurhistorische bronnen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- bespreken van de idealisering in heersersportretten aan de hand van beelden in een museum;
- vergelijken van votiefgeschenken in verschillende culturen in de oudheid;
- analyseren van verschillende opvattingen over leven na de dood in de wereld van de oudheid;
- voorbereiden van een discussie over verschillende opvattingen over de beste staatsvorm in de oudheid;
- verklaren waarom het heroïsche ideaal in de Griekse cultuur anders is dan in de Romeinse cultuur.

Eindterm 18**De leerling beargumenteert een interpretatie van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)**

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen interpretatie met argumenten die gebaseerd zijn op cultuurhistorische bronnen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- verzamelen van verschillende interpretaties over het verkrijgen van kennis in de oudheid en deze bediscussiëren;
- schrijven van een betoog over de rol van sportevenementen in de oudheid;
- schrijven van een reactie op een artikel over slavernij in de oudheid;
- reageren op een stelling over de functie van de Romeinse tempel;
- reageren op een bestaand of fictief tekstbord in een museum over de Romeinse keizercultus.

Eindterm 19

De leerling onderzoekt een aspect van een cultuurhistorisch fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van bronnen uit en over de oudheid;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- geven van een presentatie tijdens een excursie over een cultuurhistorisch onderwerp op een relevante locatie;
- onderzoeken in hoeverre materiële cultuur uit Pompeii aansluit op schriftelijke bronnen;
- schrijven van een verslag over de populariteit van Hercules in Carthago en Rome;
- vergelijken van de architectuur van Romeinse tempels met die van Griekse tempels;
- maken van een maquette van een gebouw uit de oudheid, gebaseerd op eigen onderzoek.

Keuzedomein F Literatuurbeschouwing

Eindterm 20

De leerling toont inzicht in een literair fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van literaire bronnen;
- vergelijken van literaire bronnen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- analyseren van verhalen om inzicht te krijgen in de verhaalstructuur;
- analyseren van het gebruik van oorlogsmetaforen in lyrische gedichten;
- vergelijken van een heldenverhaal in een Latijnse tekst met een heldenverhaal uit een andere cultuur;
- schematisch weergeven van intertekstualiteit tussen twee teksten uit de oudheid;
- verklaren van verschillen tussen twee redevoeringen in de manier waarop retorische middelen worden ingezet aan het begin van die redevoeringen.

Eindterm 21**De leerling beargumenteert een interpretatie van een literair fenomeen uit de oudheid. (B)**

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen interpretatie met argumenten die gebaseerd zijn op literaire bronnen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- debatteren over het fenomeen feit en fictie aan de hand van een moderne historische roman over de oudheid;
- beargumenteren waarom het ene personage betrouwbaarder overkomt dan het andere;
- betogen wat de betekenis van Romeinse vrouwenfiguren is in verschillende teksten;
- weerleggen van een interpretatie van de rol van het koor in tragedies door een commentator;
- schrijven van een betoog over waarom elke scholier een bepaalde tekst zou moeten lezen.

Eindterm 22

De leerling onderzoekt een aspect van een literair fenomeen uit de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van primaire en secundaire bronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- maken van regieaanwijzingen bij een Latijnse toneeltekst;
- schrijven van een verslag waarin de karakterisering van personages in een tekst wordt uitgewerkt;
- maken van een overzicht van motieven of thema's in een tekst;
- maken van een poster waarop inhoudelijke verbanden tussen Sappho en Catullus zichtbaar worden;
- maken van een tijdbalk op basis van een verhaalanalyse van de *Aeneis*.

Keuzedomein G Receptie

Eindterm 23

De leerling toont inzicht in receptie van de oudheid. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van receptiebronnen;
- vergelijken van receptiebronnen met cultuuruitingen uit de oudheid;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- uitleggen tijdens een excursie dat latere cultuuruitingen voortbouwen op voorbeelden uit de oudheid;
- maken van een filmpje dat duidelijk maakt hoe verhalengoed uit de oudheid verwerkt is in een game;
- schrijven van een beschouwing over de manier waarop moderne hervertellingen van mythologische verhalen andere perspectieven als uitgangspunt nemen;
- verklaren waarom de oudheid in het ene publieke debat wel wordt ingezet voor politieke of ideologische doelen en in het andere niet.

Eindterm 24**De leerling beargumenteert een interpretatie van receptie van de oudheid. (B)**

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen interpretatie van receptie;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- argumenten geven voor verschillen en overeenkomsten in het beeld van de vrouw tussen een cultuuruiting uit de oudheid en een receptiebron zoals een moderne roman;
- schrijven van een essay over de manier waarop mythologie in moderne gedichten geïnspireerd is op teksten uit de oudheid;
- reageren op de stelling dat de film *The Gladiator* de Romeinse samenleving historisch correct laat zien;
- schrijven van een reactie op een artikel over de invloed van antieke geneeskundige theorieën op de moderne geneeskunde;
- debatteren over de stelling dat gymnasia de oudheid gebruiken om status en kwaliteit uit te stralen.

Eindterm 25**De leerling onderzoekt een aspect van receptie van de oudheid. (B)**

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van primaire bronnen en receptiebronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- schrijven van een schriftelijk verslag waaruit de invloed blijkt van een historische tekst uit de oudheid op ideeën over oorlogsvoering in later tijd;
- geven van een presentatie bij een schilderij dat teruggrijpt op verhalengoed uit de oudheid;
- maken van een filmpje over de oudheid in moderne films;
- maken van een rondleiding langs bouwwerken die beïnvloed zijn door de bouwkunst uit de oudheid;
- geven van een presentatie over de invloed van archeologische vondsten in Herculaneum op de binnenhuisarchitectuur in West-Europa.

Keuzedomein H Taalbeschouwing

Eindterm 26

De leerling toont inzicht in een talig fenomeen in het Latijn. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van talige bronnen;
- vergelijken van talige bronnen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- analyseren van teksten met behulp van een taalkundig begrippenapparaat, bijvoorbeeld met betrekking tot een morfologisch of syntactisch fenomeen;
- beschrijven van de manier waarop spelling en schriftvormen worden toegepast in niet-literaire teksten, zoals inscripties, graffiti en papyri;
- analyseren van klankontwikkelingen van woorden in verschillende taalfases van het Latijn, ook na de oudheid;
- vergelijken van taalvariëteiten in het Latijnse taalgebied;
- uitleggen van de etymologische verbanden tussen Latijnse woorden en woorden in andere talen, en de verschillen daarin verklaren.

Eindterm 27**De leerling beargumenteert een interpretatie van een talig fenomeen in het Latijn. (B)**

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van een eigen interpretatie met argumenten die gebaseerd zijn op talige bronnen;
- beargumenteerd reageren op een interpretatie door anderen.

Te denken valt aan:

- interpreteren van de manier waarop er naar personen of naar plaatsen wordt verwezen in Latijnse teksten;
- onderbouwen van een interpretatie van het gebruik van voorzetsels in Latijnse teksten;
- beargumenteren of Latijnse terminologie in de biologie past bij functies of vormen van biologische onderdelen;
- een reactie schrijven op de interpretatie van partikels door anderen, bijvoorbeeld van een taalwetenschapper;
- een discussie voeren met leeftijdgenoten over de woordvolgorde in het Latijn.

Eindterm 28**De leerling onderzoekt een aspect van een talig fenomeen in het Latijn. (B)**

Het gaat hierbij om:

- formuleren van hoofdvraag en deelvragen;
- beoordelen, selecteren en interpreteren van bronnen;
- verwerken van informatie;
- presenteren van onderzoeksresultaten.

Te denken valt aan:

- presenteren van een overzicht van de manieren waarop een Latijnse tekst uit later tijd afwijkt van de taal in de oudheid;
- geven van een presentatie over het tijdgebruik van werkwoorden in een selectie teksten;
- maken van een website over Latijnse woorden die terechtgekomen zijn in moderne talen;
- maken van een legenda als leeswijzer bij inscripties, graffiti en papyri;
- een scène schrijven en spelen met verschillende manieren waarop Romeinen 'ja' en 'nee' zeggen.

Keuzedomein I Vertaalkunde

Eindterm 29

De leerling toont inzicht in vertaalkeuzes in vertalingen van een Latijnse tekst. (B)

Het gaat hierbij om:

- analyseren van meerdere vertalingen van één tekst;
- vergelijken van vertalingen;
- verklaren van overeenkomsten en verschillen.

Te denken valt aan:

- vergelijken van een eigen vertaling met een andere vertaling, bijvoorbeeld van een medeleerling of van een professioneel vertaler;
- analyseren van de manier waarop professionele vertalers woordvolgorde in de brontaal weergeven in de doeltaal;
- analyseren hoe vertalers omgaan met moeilijk vertaalbare Latijnse constructies en welke oplossingen zij daarvoor kiezen;
- beredeneren welke door AI gegenereerde vertalingen de betekenis van een Latijnse tekst het dichtst benaderen;
- verklaren waarom twee vertalingen verschillen in vertaalkeuzes.

Eindterm 30**De leerling beargumenteert vertaalkeuzes in vertalingen van een Latijnse tekst. (B)**

Het gaat hierbij om:

- onderbouwen van eigen vertaalkeuzes met argumenten;
- beargumenteerd reageren op vertaalkeuzes door anderen.

Te denken valt aan:

- een reactie geven op de vertaling van een tekst, bijvoorbeeld op de manier waarop literaire middelen uit de brontaal in de doeltaal zijn weergegeven;
- onderbouwen van eigen vertaalkeuzes, bijvoorbeeld in een discussie met leeftijdgenoten;
- beargumenteren of een gemaakte vertaalkeuze fout is of een andere interpretatie volgt;
- feedback geven op de vertalingen van leeftijdgenoten;
- schrijven van een recensie over de vertaalkeuzes van een professioneel vertaler.

Eindterm 31

De leerling maakt een vertaling van een Latijnse tekst afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- inventariseren van eisen die aan de vertaling gesteld worden;
- maken en evalueren van opeenvolgende versies;
- reviseren van een vertaling;
- formuleren van een definitieve vertaling;
- presenteren van verschillende stappen en uitkomst van het vertaalproces.

Te denken valt aan:

- schrijven van een correctiemodel bij een te vertalen tekst;
- presenteren van het vertaalproces en het resultaat door middel van een voordracht of schriftelijk verslag;
- maken van een coherente vertaling van een eerder gelezen tekst, met een toelichting op de gemaakte vertaalkeuzes;
- voordragen van een eigen bewerking van een gedicht uit de oudheid;
- opvoeren van een zelf vertaalde scène uit een tragedie voor leeftijdgenoten.

Bijlage – Begrippenlijst

Hieronder lees je de vakspecifieke begrippen en hun omschrijving. Deze omschrijvingen zijn bedoeld voor leraren om de bedoeling en inhoud van het examenprogramma te begrijpen.

Begrip	Omschrijving
Actualisatie	Het leggen van verbanden tussen een thema in de Latijnse tekst en de wereld na de oudheid met behulp van actualisatiebronnen. Actualisatie ondersteunt, verandert of compliceert de thematische interpretatie van de tekst.
Actualisatiebron	Een bron van na de oudheid, meestal uit het heden of recente verleden, die verband houdt met het thema. Deze heeft in tegenstelling tot een receptiebron geen directe, maar een indirecte relatie met de tekst. Er is alleen een overeenkomst in het thema. Denk aan krantenartikelen, romanfragmenten of filmopnames.
Ambigüiteit	Taalgebruik dat op meer dan één manier geïnterpreteerd kan worden. Ambigüiteit kan leiden tot vaagheid, maar ook tot taal die in beknoptheid veelzeggend is. Denk aan ironie of een woordspel, waarbij naast de letterlijke ook de figuurlijke betekenis wordt geactiveerd.
Bestuderen	Tot begrip komen van een Latijnse tekst met inzet van hulpmiddelen op het gebied van taal en cultuurhistorie, die beogen de afstand tussen de tekst en de leerling te overbruggen. Bij bestuderen ligt het leestempo meestal lager dan bij natuurlijk lezen van een tekst in een moderne vreemde taal.
Bron	Talige of visuele drager van informatie. Denk bij bronnen uit de oudheid aan inscripties, literaire teksten, schilderijen, mozaïeken en vaasafbeeldingen. Denk bij bronnen over de oudheid aan populairwetenschappelijke artikelen, uitspraken van commentatoren, podcasts en documentaires.
Brontaal	De taal waarin de tekst geschreven is.

Brontaalgerichte vertaling	Een vertaling die zo dicht mogelijk bij de vorm en structuur van de brontaal blijft. Met het maken van een brontaalgerichte vertaling kan een leerling begrip tonen van morfologie, syntaxis, vocabulaire en tekstbasis. Een dergelijke vertaling wordt ook formeel equivalent genoemd.
Burgerschap	Het vermogen om democratisch en maatschappelijk te handelen en daarmee gezamenlijk een diverse samenleving vorm te geven.
Compositie	De manier waarop een tekst is opgebouwd en georganiseerd (tekststructuur). Het gaat er hierbij om hoe gebeurtenissen, beschrijvingen, scènes of argumenten narratologisch of retorisch geordend zijn om een verhaal, redenering of boodschap over te brengen. Denk aan de woordvolgorde, de vers- en zinsbouw, de opbouw van alinea's en de gehele tekst, de volgorde van informatie (bijvoorbeeld chronologisch of causaal), het tijdgebruik en de spanningsopbouw.
Context	Omgeving waarin een tekstgedeelte of tekst geproduceerd en gereciperd wordt, voor zover die bijdraagt tot de betekenis of interpretatie daarvan. Deze omgeving kan de omliggende tekst zijn, maar ook de culturele, historische of literaire context.
Contextuele informatie	Informatie die voortkomt uit de brede context van een tekst, zoals de communicatieve situatie, de voorkennis van de lezer, culturele informatie, het onderwerp en de samenhang tussen tekstdelen. Door deze informatie te verbinden met expliciete informatie in de tekst ontstaat begrip van de tekstinhoud.
Cultureel concept	Culturele formulering die niet opvalt, maar waarvoor culturele achtergrondkennis nodig is om de inhoud te begrijpen. Denk aan 'blauwe broer' als omschrijving voor de god Neptunus of 'neervallen bij de knieën' voor 'smeken'.
Cultuur	Alles wat mensen denken, doen en maken en de betekenis die zij vanuit hun individuele en het collectieve geheugen daaraan geven. Cultuur is een dynamisch geheel aan gebruiken en uitdrukkingsvormen.

Cultuurbewustzijn	Het begrijpen en waarderen van de verschillende manieren waarop mensen met uiteenlopende achtergronden en herkomst leven, denken en handelen.
Cultuurhistorisch fenomeen	Verschijsel of ontwikkeling, door mensen op een bepaald moment in de geschiedenis vormgegeven.
Cultuuruiting	Iets wat door de mens is gemaakt of is voortgebracht. Dit kan talig (tekst), materieel (voorwerpen) of immaterieel (gedachtegoed) zijn.
Digitale geletterdheid	Kennis hebben van digitale technologie en digitale media en beschikken over vaardigheden om deze te gebruiken.
Doeltaal	De taal waarin je een tekst vertaalt. In de onderwijspraktijk zal dit meestal het Nederlands zijn.
Doeltaalgerichte vertaling	Vertaling die de inhoud van de Latijnse tekst centraal stelt en indien nodig de vorm en structuur van de brontaal aanpast aan de doeltaal. Een doeltaalgerichte vertaling is begrijpelijk voor een lezer die de brontaal niet kent. Een dergelijke vertaling wordt ook dynamisch of functioneel equivalent genoemd.
Gedachtefiguur	Stilistisch middel waarbij de presentatie van de inhoud centraal staat. Anders dan bij klankfiguren en woord- en zinsfiguren spelen woordschikking en klank hierbij geen rol. Denk aan antithese, beeldspraak en ironie.
Geletterdheid	Het vermogen om geschreven taal te begrijpen, te evalueren en doelgericht te gebruiken, in het persoonlijke leven en in de maatschappelijke context.
Genre	Aanduiding voor soorten en klassen van literaire teksten. Denk bij Latijnse poëzie aan drama, epos en lyriek en bij Latijns proza aan filosofisch proza, historiografie en retorisch proza.
Genrekenmerk	Een voor een bepaald genre kenmerkend(e) inhoud of literair middel. Denk aan gefictionaliseerde redevoeringen in historiografie, de ik-figuur in lyrische gedichten en de dactylische hexameter in het epos.
Geziena tekst	Een tekst die leerlingen zelfstandig of onder begeleiding van een docent hebben bestudeerd.

Intercultureel bewustzijn	Vaardigheid om vanuit een open houding teksten of andere cultuuruitingen uit andere culturen te interpreteren en te plaatsen, op basis van kennis van culturele uitingen en de geldende conventies van de samenleving waaruit deze voortkomen.
Interpreteren	Verbinden van expliciete informatie in de tekst tot een samenhangend geheel, waarbij lezers verbanden leggen binnen de tekst en tussen de tekst en andere bronnen.
Klankfiguur	Stilistisch middel waarbij de klank centraal staat. Denk aan alliteratie- en klanknabootsing.
Latijnse tekst	Een Latijnse tekst uit de oudheid of later tijd die leerlingen in de brontaal bestuderen.
Literair bewustzijn	Kennis over literatuur en inzicht in de werking ervan, waardoor de lezer komt tot literair begrip en een persoonlijk oordeel waarover hij/zij kan beargumenteren en communiceren.
Literair fenomeen	Een verschijnsel of ontwikkeling in literatuur.
Litteraire middelen	Vorm van taalgebruik die zich onderscheidt van een alledaagse of zakelijke manier van uitdrukken. Schrijvers gebruiken literaire middelen om teksten mooier, krachtiger of betekenisvoller te maken. Ze kunnen bij lezers gevoelens, beelden, spanning of ideeën oproepen die niet altijd letterlijk in de tekst zijn verwoord. Denk aan argumentatieve middelen, narratologische middelen, metrum, stijl en stilistische middelen.
Literatuur	Teksten die een werkelijkheid verbeelden met inzet van literaire middelen. Literatuur omvat een breed scala aan genres. De betekenis van literaire teksten komt tot stand in een wisselwerking tussen de tekst, de context en de lezer. Wat onder literatuur wordt verstaan, loopt uiteen en is veranderlijk.
Metrisch verschijnsel	Verschijnsel op het gebied van metriek. Denk aan elisie, metrische patronen of versvoeten.
OCT	OCT staat voor Oxford Classical Texts, een serie tekstuitgaven van de Griekse en Latijnse literatuur. Bij poëzie staat één pagina OCT ongeveer gelijk aan 25 versregels, bij proza verschilt de lengte. Wanneer een tekst niet binnen OCT is uitgegeven geldt een vergelijkbare lengte van een andere kritische tekstuitgave, zoals Budé, Loeb of Teubner.

Ongeziene tekst	Een tekst die leerlingen niet van tevoren hebben bestudeerd.
Oudheid	De wereld van Grieken en Romeinen in de brede culturele context van circa 800 voor Christus tot circa 500 na Christus.
Pensum	Voorgescreven Latijnse teksten, teksten in vertaling en andere bronnen die leerlingen in een bepaalde periode bestuderen. Over opgedane kennis en vaardigheden kunnen zij na afloop getoetst worden.
Perspectief	Het oogpunt van waaruit een bron of thema beschouwd wordt.
Receptie	De manier waarop mensen in later tijden actief (nieuwe) betekenis geven aan eerdere cultuuruitingen. Voorbeelden van receptie-uitingen ondersteunen, veranderen of compliceren de interpretatie van Latijnse teksten en andere cultuuruitingen uit de oudheid.
Receptiebron	Een bron uit de periode vanaf de oudheid tot heden die gebruikmaakt van, verwijst naar of reageert op de tekst. Tussen tekst en receptiebron bestaat een directe inhoudelijke relatie. Voorbeelden zijn schilderijen, literaire teksten, films en games.
Standplaats-gebondenheid	De invloed van de eigen standplaats of het eigen gezichtspunt bij de interpretatie van een tekst of andere cultuuruiting.
Stilistisch middel	Een literair middel dat betrekking heeft op de manier waarop de tekst is vormgegeven. Dit wordt ook wel een stijlfiguur genoemd. Binnen stilistische middelen wordt onderscheid gemaakt tussen woorden en zinsfiguren, klankfiguren en gedachtefiguren.
Taalbewustzijn	Expliciete kennis over taal, alertheid op de werking van taal en inzicht in hoe talen geleerd en gebruikt worden.
Talig fenomeen	Een verschijnsel of ontwikkeling in taal.
Tekst	Elke vorm van schriftelijke communicatie waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven.
Tekst als geheel	Een afgebakend stuk tekst dat op vormelijke of inhoudelijk grond een eenheid vormt. Dit kan gaan om kleine teksten zoals een epigram of grote

	teksten als een tragedie of epos, maar ook om een passage uit een groter werk.
Tekst in context	Een Latijnse of vertaalde tekst in de culturele en literaire context van de oudheid. De lezer gebruikt informatie over deze context bij het begrijpen van de tekst.
Tekstbasis	De vorm en inhoud van de tekst waarover tussen lezers geen meningsverschil hoeft te bestaan. Begrip van de tekstbasis heeft dus betrekking op dat wat expliciet in de tekst staat.
Tekstbegrip	Resultaat van een mentaal proces waarbij de lezer een samenhangend beeld van de tekst creëert en deze in het geheugen vasthoudt. Dit mentale beeld ontstaat door het verbinden van expliciete en impliciete informatie uit de tekst met talige en contextuele informatie uit het (werk)geheugen van de lezer.
Tekstverband	Een verband tussen zinnen of alinea's die een bepaalde samenhang hebben. Denk aan oorzaak-gevolg, tegenstelling en temporele volgorde. Verbanden kunnen expliciet worden uitgedrukt door voegwoorden en partikels, maar ook impliciet zijn, zoals in het geval van een asyndeton.
Thema	Een fenomeen of vraagstuk dat centraal staat in de Latijnse en/of vertaalde tekst én relevant is voor de hedendaagse wereld. Het thema fungeert als verbindende schakel tussen de tekst, de context en de leefwereld van de leerling en zorgt voor inperking van wat een leerling minimaal moet weten en begrijpen van de tekst.
Tweetalige tekst	Een Latijnse tekst met een vertaling ernaast, die leerlingen in beide talen lezen en met elkaar vergelijken.
Vertaalde tekst	Een tekst vertaald uit het Grieks of Latijn.
Vertalen	Complexe activiteit waarbij een tekst in een vreemde taal (de brontaal) wordt overgezet naar de eigen taal (de doeltaal). Bij vertalen dient niet alleen rekening gehouden te worden met de betekenis, structuur en (culturele) context van de tekst in de brontaal, maar ook met de talige eisen, kennis en verwachtingen van lezers in de doeltaal.

Woord- en zinsfiguur	Stilistisch middel waarbij de organisatie op syntactisch niveau centraal staat, bijvoorbeeld op basis van woordvolgorde, herhaling of weglating van woorden. Denk aan asyndeton, hypallage, hyperbaton en parallelisme.
----------------------	---

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)